

Adelsö Hembygdslag

Verksamhetsberättelse för Adelsö Hembygdslag för år 2012

Styrelsen har under året bestått av

Ordförande	Anders Sahlén
Vice ordförande	Agneta Collberg
Kassör	Göran Lindblad
Sekreterare	Jan Bystedt
Ledamöter	Siri Lundmark Per Lundstedt Lars Skedinger
Suppleanter	Gunnar Axe K V Jacobson Mats Lundgren Stintan Qviberg

Övriga poster och uppdrag inom Adelsö Hembygdslag

Revisorer	Seth Björk Eva Holmberg
Revisorssuppleanter	Madeleine (Lene) Wallin Eva Wiklund
Valberedning	Jan Gertz (sammankallande) Seth Björk Britta (Titti) Ekman

Externa kontakter inkl. Adelsö föreningsråd Gunnar Axe (ansvarig)
Programkommittén Lars Skedinger (sammankallande), K V Jacobson, Jan Bystedt
Dokumentationskommittén Anders Sahlén (sammankallande)
Fotogruppen Anders Sahlén (ansvarig), Göran Lindblad
Dokumentgruppen K V Jacobson (ansvarig), Anders Sahlén, Lars Skedinger
Museikommittén
Föremålsgruppen Per Lundstedt, Mats Lundgren
Renoveringsgruppen Anders Sahlén (ansvarig)
Reparationer och underhåll av byggnader Mats Lundgren (ansvarig), Gunnar Axe,
Per Lundstedt, Anders Sahlén
Bagarstugan och bakningsdagarna Agneta Collberg
Örtagården och trädgården Siri Lundmark
Tillsyn och bokning av Uppgården Nils-Erik Vernersson och Stintan Qviberg
Hemsidesansvarig Jan Bystedt

Adelsö Hembygdslag

Medlemmar

Antalet betalande medlemmar var 107. Medlemsavgiften för 2012 var 100 kr. Föreningen har en hedersmedlem: Johan af Klint.

Möten

Årsmötet hölls den 19 februari i Hembygdsgården. Protokollet finns på hembygdslagets hemsida.

Sedan de formella årsmötesförhandlingarna avslutats informerade Cathrine Abrahamsson och Ingela Westerberg om initiativet "Gröna ön Adelsö".

Efter en paus med "kaffe och smörgås" visade och kommenterade Agneta Collberg ett antal digitaliserade smalfilmer ur familjearkivet.

Styrelsemöten. Styrelsen har under året haft 11 protokollförda sammanträden. Protokollen återfinns på Hembygdslagets hemsida.

Vid **Stockholms läns hembygdsförbunds årsmöte 2012** den 24 mars i Nynäshamn representerades Adelsö hembygdslag av Lars och Maria Skedinger.

När **Adelsö kyrkliga syförening** firade sitt hundraårsjubileum den 24 maj deltog från Hembygdslagets sida Gunnar Axe och K V Jacobson.

Stöd och bidrag

Från **Ekerö kommun** har föreningen erhållit ett verksamhetsbidrag på 5.500 kr. för år 2012. Studieverksamhet och guidningar har skett i samarbete med **Studieförbundet Vuxenskolan**, varifrån hembygdslaget fått 2.443 kr. i bidrag.

Aktiviteter och arrangemang

Visning av Adelsöfilmer från 1940- till 1970-tal

I samband med årsmötet söndagen den 19 februari visades digitaliserade smalfilmer ur familjen Collbergs arkiv. Filmerna visade folkliv, familjeliv och ganska mycket arbetsliv från lantbruket. Det blev många igenkännanden för gamla Adelsöbor i publiken.

Deltagarantal: 24.

Gammalt och nytt om byn Lindby

Torsdagen den 1 mars berättade Lennart Rydberg om Lindbys historia från begynnelsen med endast två kronohemman till nutiden med många fastigheter. Lennart visade kartor från olika århundraden och berättade om de människor som levt i Lindby. En del av dem som bor där i dag är Lindbybor sedan flera generationer. Kvällen avslutades med visning av gamla foton på byggnader och människor i Lindby.

Deltagarantal: 36.

Adelsö Hembygdslag

Baka i stenugn

Bakningskurserna i bagarstugan under Agneta Collbergs ledning var som vanligt populära. Vårens kurser hölls lördagen den 3 och söndagen den 4 mars. Sammanlagt deltog 18 vuxna (varav 3 män) och 8 barn.

Stenby tegelbruk och rederiet Adelsö

Evenemanget ägde rum torsdagen den 22 mars. Tegelbruket har länge varit en nära nog vit fläck i beskrivningar av verksamheter på Adelsö. Nu kunde dock Anders Sahlén efter flitigt forskande ge oss nya kunskaper om brukets ägarhistoria, tekniska förändringar, produktionsvolym och antal anställda under olika perioder. En tillgång i Anders forskning var en stor mängd handlingar som överlämnats till hembygdslaget av Magnus Gustafsson, nuvarande ägare till den tidigare tegelmästarbostaden.

Ur nämnda handlingar hade också Lennart Rydberg kunnat komplettera sina kunskaper om rederiet Adelsö. Livfullt berättade han om rederiets korta historia några år under tidigt nittonhundretal.

Deltagarantal: 30.

Vandring med Linda Wåhländer på Helgö

Lördagen den 14 april mötte med någon decimeter nattnö och snöslask, men några tappra vågade sig ändå iväg till Helgö. Linda gav oss en livfull, spännande och mycket faktaspäckad beskrivning av denna plats med sina forntida terrasseringsar, gravar, fornborgar och t.o.m. en forntida smältugn. Hon berättade om smide, smyckestillverkning, handel med främmande länder och religiösa riter, alltifrån 200-talet e.Kr. fram till vikingatid. Vandrigen var en värdefull uppföljning av Lindas besök hos oss i Uppgården hösten 2011.

Deltagarantal: 7.

Fågelskådning vid Hovgårdsviken

På förmiddagen lördagen den 5 maj var det återigen dags att ”skåda” vårens fåglar under Hasse Andersson ledning. Man fick bl.a. se kricka, grönben, rörsångare och sävsparv. Det ornitologiska intresset hade nog fått sig en skjuts av det faktum att en lappuggla visat sig på ön.

Deltagarantal: 16.

Vandringsdagen

Adelsös vandringsdag arrangerades traditionsenligt på Kristi himmelfärdsdag, som 2012 inföll torsdagen den 17 maj. Hembygdslaget var representerat vid Kunsta gravfält, där Siri Lundmark, Arne Westberg och Göran Lindblad serverade mjöd, informerade om gravfältet samt beskrev hur man bereder mjöd. Vädret var bästa tänkbara, vackert men inte för varmt. Närmare 200 personer passerade stationen.

Hembygdsgdagen – tema ”Äldre tiders verktyg i arbete”

Dagen inleddes med korum av Adelsös nya präst, Lizen Anterud.

På marknaden erbjöds lokala produkter av allehanda slag. Björn och Phyllis Ambrosiani sålde böcker och skrifter samt svarade på frågor om arkeologi och historia.

Till årets lotteri hade rikligt med fina priser skänkts.

Ölaget underhöll med trevlig folkmusik.

Gamla hushållsredskap såsom paddelkärna, bönskärare, äppelskalare och sockertoppslåda demonstrerades. I bagarstugan bakades tunnbröd samt kärnades smör med stavkärna.

Adelsö Hembygdslag

Utanför bagarstugan spanns det på spinnrock och demonstrerades knäpphärvel och korgmålning på gammalt manér.

I Hembygdsgården var det utställning av verk från lokala konstnärer, snidare och fotograf samt en minnesutställning över den under året avlidna Gun Bosrup.

Framför allt barnfamiljerna kunde glädjas åt familjen Ahrnborgs medverkan med hästskjuts och ponnyridning. Linda Ahrnborg hade även engagerat ett antal vänner att delta i framförandet av en mycket välkomponerad "free style"-uppvisning med hundar, häst och får. Kafé Hovgården svarade för servering av mat och kaffe.

Antalet besökare uppskattades till ca 400.

Potatisprovning

I Uppgården berättade Agneta Collberg den 4 oktober om potatisens "svenska historia".

Potatisen kom från Sydamerika till Europa och introducerades i Sverige av Jonas Alströmer.

Riktig fart på odlandet blev det först när Eva de la Gardie, den första kvinnan i Kungliga Vetenskapsakademien, visade att man kunde framställa brännvin av potatisen!

Åtta potatissorter avsmakades: Asterix, Cherie, Amadine, Princess, Rocket, Blue bell, Mandel och Vit drottning. Kaffe och Kronans kaka (som görs på potatis) avslutade en trivsamt kväll.

Deltagarantal: 15.

Baka i stenugn

Höstens bakningskurser hölls lördagen den 13 och söndagen den 14 oktober i Uppgårdens bagarstuga under Agneta Collbergs ledning.

Sammanlagt deltog 20 vuxna (varav 3 män) och 5 barn.

Torsdagen den 25 oktober kom 17 skolbarn (10-12 år) från Munsö skola för att ha en egen bakningsdag.

Kurön – då och nu

Evenemanget ägde rum torsdagen den 25 oktober i Gröna rummet i Hembygdsgården.

Björn Rydberg berättade om Kurön från bronsålder till nutid och visade natursköna bilder från ön. Ön har antagligen fått sitt namn från ordet "kura" i betydelsen vakta, och här fanns troligen utposter för att skydda inloppet till Birka från västsidan.

Vårdhemmet anlades 1912 av Frälsningsarmén för behandling av alkoholister.

Hanna Ouchterlony, Frälsningsarméns grundare i Sverige, dog på Kurön år 1924.

Behandlingsidén är att ge hjälp till självhjälp. Hemmet stod under lång tid för hälften av all alkoholistvård i Sverige!

Idag består behandlingshemmet av ett 20-tal byggnader, man har cirka 30 anställda och plats för 63 personer under behandling. Verksamhetschef Leif Persson berättade om sitt engagemang och sina planer för behandlingshemmet. Som stöd till anhöriga har Frälsningsarmén på Kurön introducerat s.k. familjeklubbar för missbrukare, med fokus på kommunikation och relationer mellan familjemedlemmar.

Volontär Lars-Börje Pettersson visade en film från 1914 då riksdagen besökte Kurön.

Ytterligare en stumfilm visades om barnkoloniverksamheten på Kurön. Sist presenterades en film (med ljud) från hundraårsfirandet i juni 2012.

Deltagarantal: 28.

Birka från sjösidan

Torsdagen den 8 november berättade Jens Lindström, marinarkeolog och intendent på Statens maritima museers arkeologienhet, om utforskandet av Birkas sjöside. Sjöhistoriska museet i samarbete med Södertörns högskola har sedan år 2002 bedrivit ett arkeologiskt projekt för att

Adelsö Hembygdslag

få en uppfattning av Birkas hamnverksamhet. År 2007 började man undersöka sjöbotten och hittade omkring etthundra pålar och timmer, både liggande och upprättstående. Man tror inte längre att pålanläggningen bara utgjort en enkel pålspärr. En teori är att fyra stenkistor i dagens vattenbryn (på 5-6 meters djup under vikingatid) utgjort en kraftig pirkonstruktion, kanske med långa bryggor till land. I augusti 2012 hittades i kulturlagret fem bearbetade furutimmer, varav ett undersöktes med C14-metoden och befanns vara från 800-talet. Man fann också en knappnål i guld och ett primitivt stenankare med rep mer än 1200 år gammalt. Totalt har man grävt ut 25 kvadratmeter, vilket motsvarar endast 0.2 % av bottenområdet. Man är nu säker på att hamnen varit betydligt större än vad man tidigare trott.

Sammanfattningsvis var det en levande och trevlig presentation, som lockade till många frågor och stort engagemang.

Deltagarantal: 23.

Präster och prästgårdar på Adelsö

Torsdagen den 22 november samlades vi i Gröna Rummet i Hembygdsgården för att lyssna på Tommy Myrsell, tidigare Adelsöbo och en tid verksam i Hembygdslaget. Han berättade om präster på Adelsö ända från Hans (eller Johannes) 1556 till Svän Fogelqvist 2011.

Utåt var prästrollen glansfull men ofta under svår ekonomisk press. Adelsö prästgård nämns första gången 1538. Den första byggnaden ersattes, på samma plats, år 1766 av en sätesbyggnad i furutimmer, vilken före 1850 flyttades till Tofta och blev trädgårdsmästarbostad. Huset finns fortfarande kvar där med namnet "Täppan". År 1796 uppfördes en ny sexdelad byggnad i analogi med en överstebostad i timmer på stenfot. Denna byggnad såldes på auktion 1951 till makarna Brännström och såldes igen 1971 till Lennart Oldsjö, som i sin tur sålde gamla prästgården 1985 till nuvarande ägare Siegfried de Joussineau.

En ny prästgård, som är den som fortfarande används, hade år 1949 uppförts närmare kyrkan. Tommy Myrsell har nedlagt ett imponerande arkivarbete och gjort åtskilliga skarpsynta iakttagelser.

Deltagarantal: 31.

Jultallrik och föredrag "Om platser på Adelsö"

Hembygdslagets jultallrik serverades torsdagen den 29 november i Hembygdsgården. Deltagarna välkomnades av ett inbjudande julbord och efter en stämningsfull måltid underhöll K V Jacobson med en berättelse om platser på Adelsö. Vi fick lära oss att namnet Adelsö på 1600-talet börjat användas av lantmätare, medan lokalbefolkningen länge höll fast vid det gamla namnet Alsnö. Mälaröhistorikern Inger Ehrström menade att Alsnö betydde "den stora ön", och att namnet således inte har något med trädet al att göra. K V Jacobson berättade också om några av de åttiofyra fornminnesplatser på Adelsö som Hanna Rydh beskriver i sitt arbete "Förhistoriska undersökningar på Adelsö", samt gav exempel på utgrävningar hon gjort och daterat, alltifrån bronsålder till sen vikingatid. Agneta Collberg assisterade med bildvisning.

Deltagarantal: 51.

Tomteverkstad i Uppgården

Lördagen den 8 december tillverkade flitiga barn mängder av julklappar: tvålar, lavendelpåsar, reflexer, halsband, armband, hästljusstakar, osthyvlar, nyckelbrickor m.m.

Deltagare: 35 barn och 7 ledare.

Adelsö Hembygdslag

Hembygdsmuseet Uppgården

Byggnaderna och trädgården

Vårdplan för byggnaderna. Länsförbundet bjöd under våren in till ett seminarium om vård och underhåll av byggnader. I juni besiktigade, på vår begäran, byggnadsantikvarie Hedvig Bellberg Uppgårdens byggnader för att få underlag till en byggnadsvårdplan. Ett renoveringsförslag kommer att utarbetas. Första åtgärd blir renovering av magasinets tak. Bidrag från Länsstyrelsen har sökts för detta.

”Postrummet” i mangårdsbyggnadens nedervåning målades om innan kaféet öppnade på våren.

Köket på övervåningen. En omfattande renovering påbörjades under hösten 2011 och avslutades under 2012. Bl.a. har tak och dörrar målats om, väggarna försetts med tapeter och bröstpanel och nya eldragningar gjorts. Golvet har behandlats på gammalt vis med linoljesåpa och fönstret har fått nya gardiner.

Inspektion av spisar och skorsten har genomförts. Endast mindre åtgärder behövs.

Bagarstugan. Fönstret i drängkammaren har fått nya gardiner.

Utedasset, som lutade sig mot magasinet, var i uselt skick och har rivits.

Elförsörjningen till magasinet och vagnslidret har förbättrats.

Arbetsdag. Hembygdslaget hade en arbets-/städdag den 22 april, dvs. strax innan kaféet öppnade. En mängd sysslor utfördes, såväl i trädgården som inne i byggnaderna.

Trädgården. Efter konsultationer med trädgårdsmästare Erik Svensson bestämdes att en blodlönn samt buskar av sorterna rosenmandel och syrentry skulle planteras. Dessa växter förmodas ha varit typiska inslag i trädgården för ett hus som Uppgården.

Museisamlingarna och arkivet

Föremålsskyltar. De föremål som är utställda i museet har försetts med nya skyltar.

Släden i vagnslidret har totalrenoverats med mycket lyckat resultat.

Arkivering. Under året har dokument som rör in- och utgående ärenden inventerats.

Kaféverksamheten

Lene Wallin, WMR Maskin och Trädgård (WMR), har även 2012 drivit kaféverksamheten i Uppgården på ett utmärkt sätt. Hembygdslaget och Lene har kommit överens om fortsatt verksamhet under kommande år, men i utvidgad form. Det blir verksamhet året runt med servering av mat och försäljning av växter och presentartiklar. För att reglera detta har Hembygdslaget tecknat två nya avtal: ett mellan Adelsö Föreningsråd och Adelsö Hembygdslag om formerna för Hembygdslagets nyttjande av Uppgården och ett mellan Adelsö Föreningsråd, Adelsö Hembygdslag och WMR Maskin och Trädgård AB om nyttjande och drift av Uppgården. Avtalet med WMR är på fem år med möjlighet till förlängning.

Dessutom har ett nytt avtal träffats mellan Ekerö kommun och Adelsö föreningsråd om upplåtelse till föreningsrådet av Hovgården 3:4, dvs. den tomt där Uppgården är belägen. I avtalet regleras även upplåtelse i andra hand, varvid ovan nämnda kaféverksamhet särskilt omnämns.

Anders Sahlén och Mats Lundgren har företrätt Hembygdslaget och lagt ner ett stort arbete i samband med utformningen av avtalen.

De tre avtalen undertecknades av alla berörda parter den 29 oktober.

Adelsö Hembygdslag

Övrigt

En **folder** som beskriver Hembygdslagets verksamhet har tagits fram, främst med tanke på medlemsvärkning.

Hembygdslaget har låtit framställa en **kalender** med gamla Adelsöbilder även för år 2013. Bilderna i kalendern representerar de olika årstiderna. Vi vill tacka Partner Print och Patrick Gahager som skänkte hela upplagan till Hembygdslaget!

Ingela Westerberg och Cathrine Abrahamson från "Gröna ön" har, tillsammans med Jill Breiler, förfärdigat fyra **skyltar som berättar om Adelsö historia**. En del av texten har skrivits av Lennart Rydberg. Hembygdslaget har bidragit med bilder ur sitt arkiv och med synpunkter och kompletteringar beträffande texten. Placeringen mellan grinden och Uppgården gör dem väl synliga för besökare.

Adelsö i januari 2013

Jan Bystedt

Agneta Collberg

Göran Lindblad

Siri Lundberg

Per Lundstedt

Anders Sahlén

Lars Skedinger

Gunnar Axe

K V Jacobson

Mats Lundgren

Stintan Qviberg